

6 ve 20 Şubat 2023 Depremleri Nedeniyle Farklı Şehirlere Nakil Olan Öğrencilerin Durumunun Öğretmenlerce Değerlendirilmesi¹

Evaluation of the Situation of Students Transferred to Different Cities Due to the Earthquakes of February 6 and 20, 2023, by Teachers

Ezgi DURGUN,² Bahar Gizem İŞGÖREN,³
Berra ÖZAYAZMALI,⁴ Ümeyme SARE⁵

Gönderilme Tarihi: 02.11.2024

Kabul Tarihi: 14.12.2024

ÖZET

Türkiye aktif fay hatları üzerinde bulunan bir ülkedir. Yaşanan depremler kayıpları da beraberinde getirmektedir. Güvenlik, barınma gibi temel ihtiyaçların karşılanamamasının yanı sıra eğitim de bu süreçte zarar görmektedir. Ülkemizde yaşanan 6 ve 20 Şubat 2023 depremlerinden sonra depremin insanlar üzerindeki olası etkisi, depremin eğitime etkisi, öğrencilerin farklı şehirlere nakil olma süreçleri ve bu süreçte yaşadıkları sorunları belirlemek, çözüm önerileri sunmak ve okul sosyal hizmetinin önemi bağlamında bu çalışma yürütülmüştür. Deprem sonrası nakil sürecini izleyebilmek adına Türkiye'nin deprem göçü alan kentlerinde çalışan ve araştırmayı kabul eden 8 öğretmen ile yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın bulgularına göre; nakil giden öğrencilerin uyum sorunları, geleceğe dair ümitsizlik, barınma sorunları yaşadıkları görülmektedir. Çeşitli çalışmalarla depremin olumsuz etkisini azaltılmaya çalışıldığı edinilen bilgiler arasındadır. Depremin eğitim ve öğrenciler üzerinde çok fazla olumsuz etkisinin olduğu ve bunun üzerine çalışmaların yapılması gerektiği, okul sosyal hizmetinin gerekli olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Çocuk, Eğitim, Deprem, Öğrenci, Öğretmen, Nakil, Göç.

ABSTRACT

Turkey is a country located on active fault lines, and the earthquakes it experiences result in significant losses. In addition to the inability to meet basic needs such as safety and shelter, education is also adversely affected during these times. Following the earthquakes that occurred on February 6 and 20, 2023 in our country, this study was conducted to examine the potential impacts of the earthquakes on individuals, their effects on education, the processes through which students were transferred to different cities, and the challenges they faced during these transitions. The study also aims to propose solutions and emphasize the importance of school social work. To monitor the transfer process following the earthquake, semi-structured interviews were conducted with eight teachers working in cities in Turkey that received earthquake-related migration and who agreed to participate in the study. According to the study's findings, transferred students faced difficulties in adapting, feelings of hopelessness about the future, and housing problems. Various efforts have been made to mitigate the negative impacts of the earthquake, as evidenced by the findings. The study concludes that the earthquake has numerous negative effects on education and students, emphasizing the need for further research on this issue and the necessity of school social work.

Keywords: Child, Education, Earthquake, Student, Teacher, Transfer, Migration.

¹ Bu yazıya atıfta bulunmak için: Durgun, E. İşgören, B. G. Özayazmalı, B. Sare, Ü. (2024). 6 ve 20 Şubat 2023 Depremleri Nedeniyle Farklı Şehirlere Nakil Olan Öğrencilerin Durumunun Öğretmenlerce Değerlendirilmesi. Oditoryum Eleştirel Sosyal Bilimler Dergisi, 3(5), Ss. 22-43. ISSN: 2980-0439.

² Sosyal Hizmet Uzmanı, İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü Mezunu, ezgidurgun@gmail.com ORCID: 0009-0001-5725-6715.

³ Sosyal Hizmet Uzmanı, İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü Mezunu, bahargizemisg@gmail.com, ORCID: 0009-0008-8804-2067.

⁴ Sosyal Hizmet Uzmanı, İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü Mezunu, berraozayazmalı34@gmail.com ORCID: 0009-0000-0744-7321.

⁵ Sorumlu Yazar, Sosyal Hizmet Uzmanı, İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü Mezunu, umeymesare@gmail.com ORCID: 0009-0008-9039-5582.

Giriş

Depremler, ülkemizde sıkça meydana gelen doğal afetlerdir ve bu olaylar toplum üzerinde derin psikososyal etkiler bırakmaktadır. Eğitim sistemi, bu psikososyal sürecin önemli bir dinamiği olarak depremlerden önemli ölçüde etkilenmektedir. Eğitim için gerekli koşulların sağlanamaması sonucu öğretmenler ve öğrenciler farklı şehirlere yerleştirilmektedir. Bu göç durumu; devamsızlık, yeni sınıfa uyum, davranış bozuklukları, adaptasyon sorunları ve motivasyon düşüklüğü gibi çeşitli problemleri beraberinde getirmektedir.

Öğrencilerin nakil sürecinde karşılaşılan aksaklıklar ele alınması gereken kritik bir konudur. Öğretmenler resmi süreçler hakkında bilgi sahibi olmalarıyla birlikte öğrenci, aile ve okul arasında bir köprü görevi görerek etkili bir iletişim de sağlamaktadırlar. Bu bağlamda bu araştırmanın amacı; depremin eğitim üzerindeki etkilerini saptamak, nakil sürecinde yaşanan sorunları belirlemek ve bu sorunlara yönelik çözüm önerileri sunmaktır.

Okul sosyal hizmeti; pek çok alanda uygulama alanına sahip olan sosyal hizmet disiplininin bir alanıdır ve okul ortamında öğrencilerin akademik başarısına ve devam durumuna etki eden faktörler üzerinde çalışmaktadır. Okul sosyal hizmeti alanında yapılan çalışmalarda temel amaçlar ise; öğrencilerin akademik başarılarını ve eğitimden aldıkları yararları artırmak, arkadaşlık ilişkilerini geliştirmek, oluşabilecek bir kriz durumunda çocuklara ve ailelerine psikososyal destek sağlamaktır (Özbesler ve Duyan, 2010: 20-22). Bununla birlikte bu çalışmada okul sosyal hizmeti alan yazını yerine deprem alan yazınına odaklanılmıştır. Bu durumun asıl sebebi ise okul sosyal hizmeti alan yazınına bakıldığında okul sosyal hizmetinin işlevleri, okul erkenterki, öğrencilerin okula uyumu ve öğrencilerin okullarda karşılaştıkları problemler gibi konular üzerinde durulmasına karşın afet-eğitim ilişkisine yeterince değinilmemesidir.

Bu çalışma, niteliksel bir araştırma olup deprem nedeniyle sınıfına nakil öğrenci gelen öğretmenlerle yapılan yarı yapılandırılmış görüşmelere dayanmaktadır. Deprem bölgesinde bulunan Hatay, Diyarbakır, Kahramanmaraş, Şanlıurfa ile deprem göçü alan Van ve Konya illerinde çalışan ve çeşitli eğitim düzeylerinde öğrencileri bulunan 8 öğretmenin, depreme eğitim süreçlerine dair yorum ve değerlendirmelerine yer verilmiştir. Katılımcılar, deprem bölgesinde bulunmaları ve nakil sürecini bizzat gözlemleme imkanları olması nedenleriyle araştırmaya dahil edilmişlerdir.

Deprem ve Eğitim Süreçleri İlişkisine Dair Alan Yazın

Depremlerin bireysel ve toplumsal sonuçları toplumların yaşam kalitesini doğrudan etkilemektedir (Edemen vd, 2023: 726; Fırat, 2022: 48). Ülkelerin depremden etkilenme dereceleri genellikle gelişmişlik seviyelerine bağlıdır; bu bağlamda gelişmekte olan ülkelerin ekonomileri doğal felaketlerden daha fazla etkilenmektedir (Marangoz vd, 2023: 7). Depremler fiziksel, psikolojik ve sosyal etkilerinin yanı sıra eğitim alanında da önemli sonuçlar doğurmaktadır. Özellikle doğal afetlerden en çok etkilenen gruplar arasında yer alan çocukların psikolojileri bu süreçten olumsuz etkilenebilir (Tanhan ve Mukba, 2015). Aral (2023) depremin etkilediği çocukların tepkilerinde farklılık görülmesini, psikososyal durumlar ve yaş faktörüne dayandırmaktadır.

Afet sonrası eğitim, travma ile başa çıkabilmenin en güçlü alanlarından biridir. Eğitim, çocuklara günlük yaşamlarının rutin akışını sağladığından afet sonrası eğitim sürecinin hızlandırılması büyük önem taşımaktadır (Le Brocque vd, 2016; akt. Özer, 2023). Eğitim programlarında çocukların afet farkındalığını artırmak amacıyla özel içeriklerin yer alması gerekir (Karabulut ve Bekler, 2019). Türksoy vd, (2023) depremin yol açtığı yıkımlar nedeniyle yaşanan zorunlu göçlerin çocuklarda okul değişikliklerinin yaşandığını belirtmektedir. Uluocak-Polat (2009), nakil durumunun bir sosyal çevre değişikliği olduğunu ve bu durumun çocuklar için psikolojik ve sosyal riskler taşıdığını ifade etmektedir.

Sosyal hizmetin koruyucu ve önleyici işlevi, göç ve nakil süreçlerinde önemli bir rol oynamaktadır. Uluocak-Polat (2007), ruh sağlığı alanındaki koruyucu çalışmaların çocukların uyum problemlerinin gözlemlenip çözülmesine katkı sağladığını belirtmektedir. Göç yaşamış çocukların okulların gerekliliği sunması ve eğitim, sağlık ve sosyal hizmet kurumlarının işbirliği yapması gerektiği vurgulanmaktadır (Uluocak-Polat, 2009: 35-36).

Türksoy vd, (2023), öğrencilerin rutinlerinde değişikliğe gitmeme eğiliminde olduklarını ve nakil oldukları okullarda olumlu tutumlar ve arkadaşça davranışlarla karşılaştıklarını göstermektedir. Arslan'a (2023) göre deprem sonrasında en sık karşılaşılan sorunlar arasında öğrencilerin okula devamsızlığı, motivasyon kaybı, yüksek stres ve korku, davranış bozuklukları, kişisel bakım eksiklikleri, nakil hareketliliği, yakın kaybı, zor barınma koşulları, maddi sıkıntılar ve psikolojik destek alamama yer almaktadır.

Bu sorunlara yönelik yapılan çalışmalar; öğrencilerin okula devamını sağlamak, öğretmenler, öğrenciler ve aileler için psikososyal destek sağlamak, ders dışı sosyal faaliyetler düzenlemek, sınav konularına odaklanmak, nakil öğrenciler için uyum çalışmalarını yürütmek, maddi destek sağlamak ve psikolojik danışmanlık hizmetleri talep etmek gibi çeşitli stratejileri içermektedir. Plansız olarak gerçekleştirilen okul değişiklikleri, planlı değişikliklere göre öğrencilerin akademik başarılarını olumsuz etkilemektedir (Lash vd, 1994: 814).

Yöntem

Bu çalışmada Türkiye'de 6 Şubat 2023 tarihinde merkez üssü Kahramanmaraş, 20 Şubat 2023 tarihinde merkez üssü Hatay olan; Kahramanmaraş, Hatay, Osmaniye, Adıyaman, Diyarbakır, Şanlıurfa, Gaziantep, Kilis, Adana, Malatya ve Elazığ illerini de etkileyen depremlerin eğitim süreçlerine yansımalarını saptamak, öğrencilerin nakil sürecindeki uyum durumlarını ve bu süreçte yaşanan problemleri belirlemek, bu problemlere yönelik çözüm önerileri sunmak amaçlanmıştır. Araştırmada depremin olası etkileri, çocuklar ve gençler üzerindeki psikolojik ve sosyal etkileri, öğrencilerin nakil sürecinde yaşadığı problemlerin nedenleri ve sonuçları da irdelenmiştir. Bu çalışma niteliksel yöntemle tasarlanmış ve deneyimlere odaklanmıştır. Çalışmanın veri toplama tekniği, 6 ve 20 Şubat 2023 depremleri nedeniyle sınıfına nakil öğrenci gelen öğretmenler ile yapılan yarı yapılandırılmış görüşmelerin niteliksel analizidir.

Araştırma tasarımında niteliksel yöntem tercih edilmiştir. Nitel araştırma, sosyal bilimlerde ve insan davranışlarını anlamada önemli bir yöntemdir; çünkü derinlemesine anlama, bağlamsal zenginlik, esneklik, karmaşıklığı yakalama, teori geliştirme, katılımcıların sesini duyurma ve

sürekli keşif ve gelişim gibi unsurlara dayanmaktadır. Nitel araştırmalarda genellikle; çevresel bilgi, süreçle ilgili bilgiler ve algılar şeklinde üç tür bilgi kullanılmaktadır ve bu bilgiler; görüşme, gözlem ve yazılı dokümanların incelenmesi yöntemiyle toplanmaktadır (Yıldırım, 1999). Araştırma bir bilgiyi üretmek, bir bilgiyi desteklemek veya bir bilgiye karşı çıkmak için gerçekleştirilen bir süreçtir. Berber(2017)'nin Myers (2013)'ten aktardığına göre nitel araştırma bireylerin bir şeyi neden yaptığını ve söylediği şeyleri neden söylediğini anlamak için yapılmaktadır. Dolayısıyla niteliksel araştırma yöntemi bireyin hayatında meydana gelen olayları sosyal olarak açıklamaktadır (Arslan, 2012; akt. Aydın, 2018). Bu araştırma türü, görüşme tabanlı bilgiler aracılığıyla insanların davranışlarını, motivasyonlarını ve duygularını ayrıntılı bir şekilde anlamamızı sağlamakta ve istatistiksel verilere daha az yoğunlaşmaktadır. Bu çalışma, deprem sonrası farklı şehirlere nakil olan öğrencilerin durumlarını incelemek için öğretmenlerin gözlemlerine odaklanmaktadır. Bu nedenle, nitel araştırma yöntemi, bu çalışmanın hedeflerine ulaşmak için en uygun yöntem olarak görülmüştür.

Veri toplama sürecinde veri toplama araçları, araştırmanın amacına, türüne ve hedef kitlesine uygun olarak belirlenir. Görüşme formu hazırlanırken öncelikle literatürde ilgili makaleler taranmış, literatürden destek alınmıştır. Taslak olarak oluşturulan görüşme formunun geliştirilmesi için bir ön görüşme gerçekleştirilmiştir. Ön görüşme sonucunda soruların son hali verilmiş ve kullanılan görüşme formu için etik kurul onayı alınmıştır. Sorulan sorular depremden sonra çocukların ve çocuklarla iletişim kuranların durumu, depremden etkilenen öğrencilere yönelik faaliyetler ve psikolojik destek, sınıf ortamında afetzede öğrenciye yönelik tutum ile ilgilidir.

Yapılan mülakat sürecinde açık uçlu sorular ile online platformlar (Zoom) kullanılarak birebir görüşmeler sağlanmıştır. Yalnız bir katılımcının internet erişimi olmaması nedeniyle görüşme telefon aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler kapsamında sorulan sorular depremden sonra çocukla iletişim kuranların ve bir yerlere giden veya götürülen çocukların durumu, depremden etkilenen öğrencilere yönelik faaliyetler, depremden etkilenen öğrencilerin psikolojik destek alma durumu, afetzede çocuğun okul dışındaki (aile, çevre, hane, maddi, barınma) durumu, sınıf ortamında afetzede öğrenciye yönelik tutum ile ilgilidir. Görüşmeler ortalama 20 dakika sürmüştür.

Katılımcıların onayı dahilinde ses kaydı alınmış ve online platform aracılığıyla kaydedilmiştir. Kayıtlar deşifre edilmiş ve MAXQDA programı (2022 Sürümü) ile içerik analizi yapılmıştır. Deprem sonrası yeniden yerleştirmelerle nakil sürecini izleyebilmek adına Türkiye'nin deprem bölgesi olan Hatay, Diyarbakır, Kahramanmaraş, Şanlıurfa ile deprem göçü alan Van ve Konya illerinde çalışan ve araştırmayı kabul eden 8 katılımcı ile yarı yapılandırılmış görüşmeler sağlanmıştır.

Tablo 1'de görüldüğü üzere bu çalışmada 8 katılımcı ile görüşme sağlanmıştır. Görüşme yapılan 8 katılımcıdan altısı kadın ikisi erkektir. 27-42 yaş aralığında olan bu katılımcıların öğretmenlik tecrübeleri ise 5-20 yıl arasında değişmektedir. 1 katılımcı anaokulu, 1 katılımcı ilkökul, 1 katılımcı ilkökul-ortaokul, 2 katılımcı ortaokul, 2 katılımcı ise lise düzeyinde eğitim vermektedir. Ayrıcatabloda görüldüğü üzere katılımcılardan biri Sınıf Öğretmeni, biri Okul Öncesi Öğretmeni, altı katılımcı ise İngilizce, Edebiyat, Biyoloji, Türkçe, Sosyal Bilgiler ve PDR olmak üzere branş öğretmenleridir. Farklı branşlarda çalışan öğretmenlerin bakış açılarındaki farklılıkları

belirlemek ve öğrencilerin yaş gruplarına göre değişen psikososyal durumlarını anlayabilmek adına öğretmenlerin çeşitli gözlemlerine yer vermek amaçlanmıştır. Katılımcılara kartopu veri toplama tekniği ile ulaşılmıştır. Kartopunun tercih edilme nedeni, görüşme sağlanacak öğretmenlerin kendiliğinden oluşan bir deprem aği içinde olmalarıdır. Söz konusu dayanışma aği, katılımcılara araştırmanın bir parçası olmaları anlamında güven sağlamıştır.

Tablo 1. Katılımcıların Tanımlayıcı Bilgileri

Katılımcı	Cinsiyet	Yaş	Branş	Çalışmaya Katıldığı Zaman	Kent
K 1	Kadın	27	İngilizce	Kasım, 2023	Van
K 2	Erkek	33	Edebiyat	Kasım, 2023	Konya
K 3	Kadın	42	Biyoloji	Aralık, 2023	Hatay
K 4	Erkek	37	Türkçe	Aralık, 2023	Şanlıurfa
K 5	Kadın	29	Sınıf Öğretmeni	Aralık, 2023	Kahramanmaraş
K 6	Kadın	29	Sosyal bilgiler	Aralık, 2023	Adıyaman
K 7	Kadın	-	PDR	Ocak, 2024	Diyarbakır
K 8	Kadın	-	Okul Öncesi	Ocak, 2024	Hatay

Veri analizinde, görüşmelerle toplanan ses kayıtları sosyal hizmet bölümünden yeni mezun olmuş sosyal çalışmacılardan oluşan araştırma ekibince kontrollü şekilde yazılı metne dönüştürülmüştür. Kodlama süreci serbest kod ve kategorik kod sıralamasıyla yapılmıştır. Öncelikle, deşifre edilen metinler, tüm araştırma ekibi tarafından ayrı ayrı ve serbest çağrışımla kodlanmıştır. Ardından, tüm ekibin çalışmaları kategorik olarak tek bir kod haline getirilmiş ve MAXQDA (2022) programı ile analiz yapılmıştır.

Saha çalışması için gerekli etik kurul izni İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Sosyal ve Beşerî Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu'nun 03.10.2023 tarihli toplantısında oybirliği ile verilmiştir. Çalışma, Kasım 2023 ve Ocak 2024 tarihleri arasında yürütülmüştür.

Bulgular

Niteliksel Analizler

Kod Matrisi (Şekil 1) katılımcıların belirlenen kodlardaki anlatı yoğunluklarını tek tek Kod Matrisi (Şekil 1) katılımcıların belirlenen kodlardaki anlatı yoğunluklarını tek tek göstermektedir. Katılımcılardan K2'nin psikolojik ve ekonomik destek, psikolojik, çocukla iletişim kuranların durumu, depremden sonra çocukların durumu, depremden sonra öğrencilere yönelik faaliyetlere yönelik yoğun anlatısı gözlenmiştir. Katılımcıların barınma durumuna dair anlatılarının diğerlerine göre yoğun olduğu görülmektedir. K8'in bir yere götürülen çocukların psikososyal durumları ile barınma ve akrabalarının yanında kalma durumlarıyla ilgili yoğun anlatımı gözlenmiştir. Öğretmenlerin travmayla çalışmasına, afet sonrası rutinlerle uyumlanma ve afete yönelik tatbikata sadece K1 değinmiştir. Ebeveyn kaybıyla mücadele ve sınav kampına ise sadece K2 değinmiştir.

Kod Sistemi	(K 1)	(K 2)	(K 3)	(K 4)	(K 5)	(K 6)	(K 7)	(K 8)
ÖĞRETMENLERİN GÖRÜŞÜYLE DEPREM SONRASI EĞİTİM								
DEPREMDE ÖĞRENCİSİ VAR MI?								
BİR YERE GÖTÜRÜLEN ÇOCUKLARIN DURUMU								
ÇOCUKLARLA İLETİŞİM KURANLARIN DURUMU								
DEPREMDEN SONRA ÇOCUKLARIN DURUMU								
PSİKOLOJİK VE EKONOMİK DESTEK								
Psikolojik								
Ekonomik								
BARINMA DURUMU								
Akraba Yanı								
Barınma Koşulları								
Öğrenci Takibi								
DEPREMDE ÖĞRENCİYE SINIFIN TUTUMU								
Akran İletişimi								
Depremi Konuşmak								
Öğrencilerin Durumu								
DEPREMDEN SONRA ÖĞRENCİLERE YÖNELİK FAALİYETLER								
Ebeveyn Kaybıyla Mücadele								
Travmayla Çalışmak								
Uyum								
Sınav Kampı								
Tatbikat								

Şekil 1. Kod Matrisi

Kelime Bulutuna (Şekil 2) bakıldığında, katılımcılar ile yapılan görüşmelerin analizi yapıldığında, katılımcılar tarafından en çok vurgulanan kelimenin “çocuklar” olduğu görülmektedir. Ardından “deprem, destek, okul, psikolojik, sınıf, ders, öğrenci, nakil” kelimelerinin yoğunlukta olduğu görülmektedir. “Hatay, Diyarbakır, Antep, Adıyaman, afet, afetzede, enkaz, çadır, konteyner” deprembölgesi olduğundan en sık tekrar edilen kelimeler olmaktadır. Nakil giden öğrenciler için uyum konusu ele alındığında ise “iletişim, uyum, psikososyal, davranış, adaptasyon, arkadaş, aile, barınma” gibi kelimeler dikkat çekmektedir. Şekilde göze çarpan bir diğer kelimeler arasında ise “göç, kalifiye, işbirliği, sezgisel, ihtiyaç, çevre, bakım” yer almaktadır.

Şekil 2. Kelime Bulutu

Niteliksel Bulgular

Bir yere götürülen çocukların durumu

Deprem sonrası bir yere götürülen çocukların durumuna dair anlatılarda, öğrencilerin deprem sonrası nakil gittikleri yerlerde onlara yönelik farklı davranışlarda bulunulduğuna değinilmektedir.

"Nakil giden öğrencilerim ile yaptığım görüşmelerde farklı şehirlerde zorbalığa uğradıklarını söyleyen öğrencilerim oldu. Genel itibariyle deprem bölgesinden gelmişiz ama farklı bir muamele görmemiz gerekirken bizi zorlayan bir muamele gördük diyen öğrencilerim oldu. Ama çok misafirperver bir süreç yaşadık diyen öğrenciler de var. Öğrenciler psikososyal desteğin eksik olduğu bir süreçle karşı karşıya kaldı. Bazı öğrenciler buradan hiçbir şekilde gitmek istemediler, ebeveynlerini bile onlar ikna etti ve onların sanki sürecin içinde kalarak daha normalleştirdiğine tanık oldum" (K 3).

Katılımcılardan bazıları, çocukların mekanlara ait oluşlarının onlarda bir alışkanlık yaratmasına ve rutin dışındaki mekanların onları rahatsız etmesine şöyle değinmektedir:

"Nakil çocuklar için sıkıntılı. Mesela benim kendi çocuğum sadece öğretmen değiştirdiklerinde bile yeni baştan okula başlıyormuş gibi oluyor. Aynı öğretmenle ve aynı okulla devam etmeleri daha iyi olurdu ama deprem pek buna müsaade etmiyor" (K 4)

"Bizim okula gelen çocukların alışkın olduğu bir ortamdı. Ben onların o yüzden çok büyük bir problem yaşadığını düşünmüyorum. Ama Adıyaman'dan başka yerlere nakil olan öğrenciler için büyük bir çaresizlik, üzüntü ve korkmuşluk vardı. Çocuğun kendi okulundan başka bir okula gitmesi zor bir süreçti, böylesine korkunç bir olayla çocukların bütün olumsuz duygularla gittiğini düşünüyorum. Daha farklı ne yapılabildi bilmiyorum ama eğitim almalarına devam etmeleri için bu gerekliydi" (K 6)

"Kendi ili içinde göç eden çocuklar kendi yakınlarının evine göç ettiler. Krizden kaynaklanan öngörülemeyen bir sürede başkalarıyla beraber olmanın stresini yaşadılar. Şehir dışına giden, rızası sorulmayan çocuklar var. Giden bazı aileler ırkçılığa maruz kaldılar, bundan kaynaklı kısa bir süre içerisinde geri dönmek zorunda bırakıldılar. Bununla beraber mekân değiştirme, çocuk için eğitim kaygılarına sebep oldu. Haliyle yoğun bir eğitim kaybı var. Eğitim kaybı da şu açıdan önemli, eğitim öğretime devam etmenin yanında çocuğun sosyalleştiği, psikolojik olarak rahatlayabildiği bir destek mekanizmasından mahrum kaldığı bir yer. Yani hem gidenler hem burada kalanlar için okullaşmanın da geri plana itildiği haller oldu." (K 7)

Bir diğer taraftan, deprem sonrası eğitim aksadığı için öğrencilerde akademik gerilemenin artması nedeniyle farklı bir şehre nakil elzem görülebilmektedir.

"Depremden sonra ya iyi bir eğitim verilmek amacıyla ya da evleri gittiği için herhangi bir evi olmayan ya da iş imkânını kaybetmiş velilerim gidiyor. Depremden sonra çocuklarda akademik gerileme çok fazla. İnsanların psikolojisi çok kötü durumda, ilk aylar tamamen deprem olacak korkusuyla tekrar evlere girememe, konteynerde kalmayı bir kaçış yolu olarak gördüler. Ailelerde çocukları alıp başka yerlere gitmek bir seçenek dışında başka bir şey bulamadılar." (K 5)

Deprem sonrasında plansız bir şekilde şehir ve okul değişikliğinin çocukları psikososyal açıdan etkilediği, çocukların yeni gittikleri ortama adaptasyon sürecinde yaşadıklarına değinen katılımcı, ebeveynlerin yeni süreçle uyumlanmalarının çocuklara göre daha zor olabildiğine dikkat çekmektedir.

"Ailesi ile beraber giden çocuklar için son derece travmatik bir şey zaten şehirden kopmak. Böyle bir olayın üzerine plansız bir şekilde şehirlerin değişmesi çocukları psikososyal açıdan ciddi anlamda etkiledi. Hem akademik anlamda - çocuklar her ne kadar zorunluluktan göç etse de - hem de psikososyal açıdan olumsuz etkilenen bir sürü çocuk oldu. Bu çocukların akrabaları bu köyde oldukları için köye geldiler. Mutlaka bir adaptasyon sorunlarının olduğu, halen de güçlük çektikleri bir yer. Ama aşına oldukları bir yer. Hem birbirleriyle, hem bu köyde daha önceden de yaşayan çocuklarla güzel bir uyum yakaladılar. Ama ebeveynler konusunda birazcık daha izoleler, herkes kendi halinde. Böyle okulla da birbirleriyle de çok bağlantıları yok" (K 8).

Görüşme yapılan öğretmenler, deprem sonrasında kendi rutinlerinin dışında bir yere, plansız ve aniden götürülen çocuklarda davranış değişikliği gözlenebildiğini; mekan değişikliğinin uyum sorunlarını beraberinde getirebildiğini fakat tam tersinin de mümkün olduğunu; yetişkinlerin uyum sorunlarının çocuklardan daha fazla olabildiğini; depreme maruz kalınan bölgede yaşamaya devam etmektense başka bir şehre gitmenin akademik başarıyla ilişkili olabildiğini belirten aktarımlarda bulunmuşlardır.

Çocuklarla iletişim kuranların anlatıları

Yaşanan depremler sonucunda çocuklarla iletişim kuran öğretmenlerin, deprem konusunda çocuklara yönelik yaklaşımlarında bilinçli oldukları vurgulanmaktadır.

"Aileleri gözlemleyemedim ama birkaç tanesinin Hatay'da yakınları olduğunu biliyorum. Onlar zaten birebir yaşamışlardı. Diğer aileleri gözlemleyemedim ama öğretmenler oldukça bilinçli davrandılar. Çocuklara depremden sonra böyle bir durumda olursak neler yapmamız gerektiği söylendi. Deprem durumunda kalan insanlara karşı nasıl davranılmalı, onlara yardım yaparken nelere dikkat edilmeli, hepsi bu konuda bilinçliydi benim okulumda gördüğüm öğretmenlerin." (K 1)

Deprem etkileri ve beraberinde getirdiği sonuçlar, çocukların olduğu gibi yetişkinlerin de gündemindedir.

"Öğretmenler içinde çevresinden kaybı olanlar çok fazla. Şunu fark ettik: Öğretmenler odasının sohbetlerinin neredeyse ilk başlarda tamamını, sonraki süreçlerde daha azalan şekilde depremin etkileri, konteyner kentlerdeki yaşamın zorlukları kaplamış durumda. Öğrencilerin sohbeti farklı yöne kayarken öğretmenler ve yetişkinler babında biraz daha deprem yoğunluklu bir süreç içerisinde kaldığımızı söyleyebilirim. Ebeveynler açısından da baktığımızda duygusal olarak depremin etkisinde kaldıklarını söyleyebiliriz. İşsiz kalan ebeveyn

sayısı artmış durumda bundan dolayı ebeveynlerin sorumlulukları ve çocuklarda duygusal yük arttı." (K 3)

Deprem sonrası çocukların çevresinden göreceği desteğin önemli olduğu vurgulanmaktadır.

"Çocuğun babası zaten polis, ailesi çocukla bayağı ilgili. Arkadaşları, çocuk depremde olduğu için ilgilendiler, çok fazla ilgi gösterdiler. Beraber oyun oynamaya çalıştılar öğretmenlerin telkiniyle. Bayağı ilgilenildi çocukla. Hem aile hem arkadaşlar öğretmenler. O konuda bir sıkıntı yaşanmadı." (K 4)

Ayrıca, yaşanan kayıplardan dolayı ailelerin, çocukları ile yeterince iyi iletişim kuramadığına değinilmektedir.

"Başlarda, okula ilk girdiğimiz zaman okulun fiziki yapısında bir sıkıntı olmadığı için öğrenciler ilk aylarda biraz tereddüt yaşadılar. Aileler çok fazla şunu dert yandılar. "Hocam biz çadırlardaydık biliyorsunuz. Çocukla ilgilenemedik, diğer çocuklarımız da vardı. Çadırlarda sadece etkinlik yapıldı. Çocuğumuza eğitim veremedik." İnsanlar zaten evsiz barksız kaldığı için direkt çadırlarda ve konteynerlerde yaşadıkları için öğrenciyle ilgili hiçbir şekilde bir iletişim maalesef sağlanamamış. Kayıp yaşayanlar, evi gidenler çok fazla. Zaten yarısından fazlası bu şekilde ama genellikle eğitim alamadıklarını, bu yüzden çok geri kaldıklarını ifade ettiler." (K 5)

Görüşmelerde, deprem nedeniyle nakil gelen öğrencilere yönelik hem öğretmenlerin hem de sınıf arkadaşlarının duyarlı davranışlarına da yer verilmektedir.

"Zaten çocuklar ilk geldikleri zaman depremden etkilenmiş oldukları için çok büyük, abartılı bir şekilde sevgi gösterileri başlamıştı, biz bunun da yanlış olduğunu anlatmaya çalıştık birkaç toplantı yaparak, rehber öğretmenimiz özellikle. Onlara sıradan, normal bir şekilde davranalım diye karar verdik. Tabii derse katılma ve günlük konuşmalar konusunda duyarlı davrandık. Ama arkadaşları gerçekten çok duyarlıydı yaşları küçük olmasına rağmen. Öğretmen arkadaşlarımızın da hepsi çocuklara elimizden geldiği kadar iyileşme yolunda bir şeyler katmaya çalıştık." (K 6)

Çocukların ihtiyaçlarını gözetmek önemlidir. Çocuğun ihtiyacının ön planda tutulmasının gerektiği ve bazı zamanlarda çocuğun ihtiyaçlarının görülmediğine dair gözlemler anlatıda yer almaktadır.

"Çocuğu koruyalım, oyun alanlarını gözetelim gibi çocuk korumacı bir yerden, çocuğakarşı pozitif yaklaşımları duyduk. Daha sonraki gruplar için olgunlaşma beklendiğini duydum. "Afet geçirdik sen arkadaşlarınla mı oynayacaksın?" gibi çocuğun ihtiyaçlarının görülmediği haller oldu. Afetin ilk zamanlarında bu çocuk korumacı yer daha güçlüyken yardımların azaldığını, çocukların tek başına bırakıldığını gözlemledim. Herkes iyi durumda bile olsa depremin sarsıcılığından kaynaklı eğitime dönmeye, çocuğun ihtiyacını ön planda tutmaya hazır halde

olmayanlar var. Sezgisel bir yerden iyi davrananlar bazen sezgisel bir yerden de gerçekten çok kötü davrandılar." (K 7)

Anlatıda depremin konuşulmasının hem çocuklar hem de yetişkinler arasında benzerlik gösterdiği, çocukların da deprem hakkında fikirlerinin bulunduğu ve bazı söylemlerin çocukları etkileyebileceğine değinilmektedir.

"Yetişkinler depremi nasıl yaşadıysa çocuklar da direkt buna maruz kaldılar. Antakya'dan gelenler çok büyük bir yıkım içinden geldiler ama herkesin deprem hakkında bir fikri vardı yani çocuklar sonradan girdikleri ortamda böyle farklı sorulara maruz kalmadılar arkadaşları tarafından. Yetişkin dünyasında nasıl konuşuluyorsa çocukların dünyasında da öyle konuşulduğunu çok hissettim. Köyde yaşayan bazı çocuklarda ebeveynleri önlerinde fazla evhamlı konuşmalar yaptığı için okula gelmek istemeyen çocuklar da oldu." (K 8)

Katılımcıların, çocuklarla iletişim kuranlara dair anlatılarında, öğretmen ve ailelerin deprem sonrası yaklaşımlarından, depremzedelere yönelik sosyal davranışlardan, eğitim ve fiziksel ortamın etkisinden ve çocukların travma ve uyum süreçlerinden bahsettikleri görülmektedir. Deprem sonrası öğrenciler, hem ailelerin hem de öğretmenlerin yoğun duygusal etkiler yaşadığı bir ortamda okula dönmüştür. Öğretmenler depremzedelere yönelik destekleyici yaklaşımlar sergilemişlerdir. Çadırlarda yaşayan aileler, çocuklarının eğitimiyle yeterince ilgilenemediklerini belirtmiş ve bu durum akademik gerilemeye yol açmıştır. Yetişkinlerin depremle ilgili konuşmalarının çocuklar üzerinde doğrudan etkili olduğu ifade edilmiştir.

Depremden Sonra Nakil Gelen Çocukların Durumlarına Yönelik Anlatılar

Katılımcılardan biri, nakil gelen travmatize bir öğrencisi ile ilgili şunu anlatmaktadır:

"Sadece bir öğrenci var. O da depremden o kadar etkilenmiş ki dersleri dinlemiyor, sürekli uyku halinde. Bir problem olduğu çok net bir şekilde görünüyor. Bunun için ailesiyle ve çocukla konuştuk. Konuştuğumuz zaman çocuk depremden çok fazla etkilendiğini, gece yattığı zaman sürekli binanın yıkılabileceği hissiyle uyandığını söylüyor. Aynı zamanda depremde babasını kaybetmiş, fakat kız daha önce başarılı bir öğrenciymiş, buradada kaldığı yerden aynı şekilde dershaneye gidiyor. Ne yaptığını bilerek bir şeye odaklanmış." (K 2)

Bir başka anlatıda, misafirliğe vurgu yapılmaktadır. Misafir okul olmak ve kalabalık sınıflarda ders işlemek başlarda zorlayıcı olsa da okulun açılmasıyla birlikte öğrencilerin birbirleriyle vakit geçirmeleri olumlu etki yaratmıştır.

"Misafir okul olduğu için derslik sayısı yeterli olmuyordu. 50 kişilik sınıflarda ders işlemeye çalıştık. İlk 1 ay böyle bir sorun yaşadık ama sonraki süreçlerde okulun açılması, öğrencilerin birbirleriyle vakit geçirmeleri iyi geldi öğrencilere. Deprem mevzusunun daha az konuşulduğu, öğrencilerin birbirleriyle okul ortamında daha rahat muhabbet ettikleri, tedirginliğin azaldığı bir sürecin içine girdik. Psikolojik

olarak öğrenciler açısından ilk aylarda karışık durumlar içinde olan öğrenci sayısı fazlaydı. Yeni yaşam alanına yerleşen öğrenciler açısından yeni yere adapte olma konusunda karışık duygular içerisinde olan öğrenciler vardı." (K 3)

Okulun çocuklar üzerindeki olumlu etkilerine şu şekilde yer verilmiştir:

"Depremden hemen sonra geldiklerinde biraz sıkıntılı bir durumu tabii, devamsızlık konusunda çocuklar okula pek gelemiyordu zaten. Bir gelip birkaç gün gelemiyorlardı daha doğrusu. Davranış olarak bazen çok sessiz bazendaha saldırgan hâle gelebiliyorlardı. Şu anda çocuk okul sayesinde büyük ihtimalle daha uyumlu." (K 4)

İlaveten, okulların açılması çocuklar üzerinde etkili olmakta, deprem konusu oyun ve konuşmalara yansiyarak şöyle sağaltıcı etki sağlamaktadır:

"Deprem sonrası Mart'ta hemen okul açıldı burada. Tam koşullar iyileştirilmeden okullar açıldı ama bizim için yani Yayladağı'nda zorlayıcı bir durum olmadı. O dönemdeki çocukların durumunu değerlendirmek istiyorum çünkü depremin hemen ardından çok kalabalık bir grup geldi. Ben okul öncesi öğretmeniyim. Çocuklar için okulun açılması bence iyi oldu çünkü sınıflarda oyunla öğrenme söz konusu. Oyunlarında sürekli deprem, yıkım, ölüm gibi temalar bulunuyordu ve bunun onlar üzerinde sağaltıcı bir etkisi olduğunu gözlemledim. Çocuklar sürekli deprem konuşuyorlardı ve galiba depremin en çok konuşulduğu, oyunlara yansıdığı, görüldüğü kademe ana sınıfları oldu çünkü sağaltım anlamında oyun oynama, birlikte üretme hâli çocukları rahatlatıyordu." (K 8)

Yaşanan deprem sonrası akademik gerilemenin fazla olmasıyla birlikte bazı öğrenciler eğitim alanında destek alamamaları da söz konusudur:

"Depremden sonra çocukları değerlendirecek bir durum bile görmüyorum açıkçası çocuklarda. Aşırı derecede akademik olarak gerileme söz konusu. Bu çocuklar hem pandemi sürecine hem de deprem sürecine denk geldiler. Şimdi çocuklarda psikolojiyi ayrı bir durum olarak değerlendiriyoruz, orada elimizde avucumuzda bir şey kalmıyor. Bir de akademik olarak bakıyoruz, elle tutulur hiçbir veri aktaramam. Okuma yazma bilmeyen öğrenci sayım şu an 5 tane. Onun dışında söylememe gerek yoktur herhalde, deprem sürecinde hiçbir özel ders almayan ya da hiç ilgilenemeyen 20 tane diğer öğrencim var." (K 5)

Öte yandan depremi yaşamış öğrenciler daha önce bildikleri bir okula gittiklerinde uyum problemi fazla yaşanmamaktadır:

"Çocuklar daha önceden bildikleri bir okula geldikleri için çok fazla uyum problemi yaşamadılar. Yani zaten kendi çevreleriydi. Fakat diğer öğrencilerden farklı olarak bir çekingenlik, o korkuyu yaşamış oldukları için bir üzüntü vardı ikisinde de ama hepimizin yardımıyla ve arkadaşlarının desteğiyle kısa sürede toparlandılar." (K 6)

Deprem sonrası temel ihtiyaçlara erişimde zorluklar yaşanmakta ve farklı yaş gruplarından farklı sorumluluklar beklenmektedir:

"Afetten çocukların etkilenme durumu çok çeşitli yerden oldu. Özellikle barınma, barınmayla beraber güvenli alan ve bununla da ilişkili olarak temel gıdaya, temiz suya, temel hijyene ulaşamadı. Özellikle yakın kaybı olanlarda refakatle alakalı durum meydana geldi. Çünkü hem sayı verilmiyor hem o çocuklara erişemiyoruz, bazıları zaten depremden etkilenmemiş olmasına rağmen veya daha az etkilenmesine rağmen enkaz altında vefat etti. Bunun gibi çocukların ölüme terk edildiği de bir hâl oldu. Can güvenliklerinin sağlanmadığı ya da koruyucu önlemlerin önden alınmadığı bir hâl gözlemledim. Tabii farklı yaş gruplarını etkiledi bu. Bu benim bahsettiğim daha ilkökul, düşük yaş grubu ama ortaokul üstünde ise bir an önce olgun olmaları, sorumluluk almaları, bakım yükünü paylaşmaları beklendi. Kız çocuklarının aileye yardım eden bir pozisyonda tutulduğunu gördük." (K 7)

Katılımcılarının depremden sonra çocukların durumu hakkında depremin öğrenciler üzerindeki psikolojik etkileri, barınma ve sosyal koşulları, okul ortamı ve toplumun depremzedelere yaklaşımından bahsettikleri görülmektedir. Deprem sonrasında öğrenciler travmatik bir süreç geçirmiş, akademik gerileme yaşamış, okula uyumda davranışsal sorunlar göstermiştir. Oyun ve arkadaş desteğiyle iyileşme sağlansa da yıkım çalışmaları travmalarını tetiklemiştir. Toplum destekleyici bir tavır sergilese de psikososyal destek ve eğitimde eksikliklerin devam ettiği görülmektedir.

Psikolojik Destek

Psikolojik desteğin önemine değinen anlatılar yoğunudur. Öğretmenlerin bu konudaki bilinçli tavırları dikkat çekici olmuştur. Anlatılarında psikolojik destek ihtiyacını travma sonrası süreç ile ilişkilendirdikleri gibi, somut tespitlerle de belirtmişlerdir. Bu alıntılardan bazıları şu şekildedir:

"Ben normal şartlarda bile psikolojik desteğin çok gerekli olduğunu düşünüyorum ki böyle travmatik bir durumda çocukların, hatta yetişkinlerin de ihtiyacı var. Birebir yaşayanların daha fazla ihtiyacı var." (K 1)

"Psikolojik destek alıp almadığını bilmiyorum ama olsa bile bu bir anda düzelecek bir durum değil. Bir kere çocuk babasını kaybetmiş, yeni bir şehre gelmiş, yeni bir arkadaş ortamı kuruyor. Yani adım adım düzelebileceğini düşünüyorum. Öncelikli olarak bu çocuğun ders ortalamasının bir anda yükselmesi değil de kademeli olarak artırılması ve sosyal hayata kazandırılması gerekiyor." (K 2)

"Bir umutsuzluk hâkim bazı öğrencilerde. Ben bunu deprem eve deprem sonrası her şeyin çok yavaş ilerlemesine bağlıyorum. Öğrencilerde isteksizlik var. Eğer bir psikolojik destek almış olsalardı öğrencilerin bıkkınlık, umutsuzluk hallerinin azalacağı ve kendi potansiyellerini açığa çıkaracaklarını düşünüyorum ben. Ve bazı

öğrencilerde tahammül eşiği çok düşmüş durumda, bu tahammül eşikleri yükseltebilirdi." (K 3)

"Hiçbir öğrencim almıyor ama şu anda psikiyatriye yönlendirdiğim bir öğrencim var. O da 5 buçuk yaşında ve konuşmayı yeni öğreniyor. Geç konuşma söz konusu. Onu psikiyatriye yönlendirdim ama bir terapi sürecinden geçmiyor. Depremde konuşmaya başladı ilk defa. O da şu anda telegrafik cümleler kuruyor ve artikülasyon bozukluğu var. Bu çocuk da herhangi bir psikolojik destek almıyor." (K 8)

Psikolojik desteğin okul tarafından sağlandığı örnekler ve bu katkının çocukların iyileşme sürecindeki izlerine değinen anlatılar şu şekildedir:

"[Psikolojik destek] Alan öğrenci var mı bilmiyorum. Ama okul rehber öğretmenleriyle görüşme halinde olan öğrenciler var. Düzenli destek alan sınıf öğretmenliğini yaptığım sınıfta yok. Konteyner kentlerde buna dönük psikolojik destek veren birimler yok. Çünkü ben konteyner kentlerde yaşayan öğrencilerimle görüşmüştüm." (K 3)

"Psikolojik desteği sadece okulun rehberlik servisiyle alıyorlar. Rehber öğretmenimiz çok ilgili bu konuda. Onun dışında dışarıdan bir destek almadılar. Bunun yararlı tarafı çocuklar daha erken okula, yaşama uyum sağladılar. Biraz şımarıklık da oldu çocuklarda, kimse bir şey demiyor falan. Davranış bozuklukları ortaya çıkmaya başladı ama onlar da şu anda kontrol altına alınıyor yavaş yavaş." (K 4)

"Herhangi bir psikolojik destek alan bir öğrencim yok. Veli toplantısında bunu söylemiştim aslında. Almaları gerek, travmatik bir süreç oldu. Hiçbir şey yokmuş gibi 3-4 ay buralarda devam edildi sonra da okula başlatıldı bu çocuklar, herkes psikolojiden önce ders kaygısına düştü. Psikolojik destek alan öğrencim yok maalesef en fazla rehberlik servisi ile görüşüp oraya yönlendirdiğim, birebir ilgilendiğim öğrenciler var. Onlar için zaten uzman psikolog değilim, sınıf öğretmeni olarak pedagojik olarak derslerimi aldım ama bu iş çok başka bir boyut." (K 5)

"Bir tane öğrencim vardı geçen sene. O öğrencim ilk geldiğinde çok kötü durumdaydı, kimseyle konuşmuyordu. Rehber öğretmenimiz de ona psikolojik destekte bulundu, uzun bir süre kendisiyle, ailesiyle işbirliği halindeydi. Bizimle de konuştu ona nasıl yaklaşmamız gerektiği konusunda ve çocuk birkaç hafta sonra daha normal, diğer çocuklar gibi davranmaya başladı. Bu açıdan çok büyük faydasını gördü, diğer çocuklar o çocuk kadar fazla etkilenmediği için onlar zaten kendi seyrinde devam ettiler." (K 6)

Psikolojik destek, öğretmenlerin önemseydiği durumlardan biridir. Okul sistemi içinde yürütülen psikolojik desteğin önemi yadsınamasa da eğitim sistemi dışından bir terapötik destek de elzem görülmektedir.

devam zorunluluğu olmadığından düzensiz ilerlediği öğrenilmiştir.

Depremzede Öğrenciye Sınıfın Tutumu

Akran İletişimi

Deprem sonrası sınıfına nakil gelen öğrenciler, depremzede öğrencilere genellikle yapıcı bir tutum sergilemektedirler.

"Öğrencim ilk geldiğinde ürkek ve çekingendi doğal olarak. Onu öne çıkarmaya çalıştım, zaten arkadaşları da çok bilinçliydi, çok cana yakın davrandılar. Bu şekilde zamanla çok daha özgüvenli bir çocuk haline geldi. Muhtemelen eski karakteri de o şekildeydi. Çok çekingen bir çocuk olsa daha çok ihtiyaç duyabilirdi. Çocuklardan bir olumsuz tutum ben hiç görmedim." (K 1)

"Arkadaşları çocuğu çok seviyorlar. Sürekli iletişim halindedir. Yardımcı olmaya çalışıyorlar. Depremzede olduğu için ayrı bir incelik ve özen gösteriyorlar. Olumsuz bir durumla karşılaşmadım. Fakat böyle bir durumla karşılaşsam daha yumuşatıcı, çocuktan taraf bir tutum sergilerdim." (K 2)

"Ben hiç olumsuz bir durumla karşılaşmadım, çocuklar tam tersi çok büyük bir sahiplenme duygusuyla yaklaştılar bütün arkadaşlarına. Hatta fazla sevgi gösterisinde bulundular, biz bunu abartı bulup bu kadar anormal davranmayın diye onları uyardık. Biraz daha normalleştirmek için uğraştık. Yaşlılarından çok daha olgun davrandı çocuklar, zannettiğimizden daha bilinçliler bu konuda diye düşünüyorum." (K 6)

Sınıfına nakil gelen öğrenci hakkında öğretmenlerin diğer öğrencileri önceden bilgilendirmesinin önemli olduğu belirtilmektedir.

"Olumsuz bir tutum yaşanmadı. Onlar sınıfa girmeden önce öğretmenlerin de diğer öğrencilerle, çocukla konuşması bayağı etkili oldu o konuda. Çocuklar bayağı sevecen bir şekilde karşıladılar onu. O konuda bir sıkıntı yaşamadık. Öğrencileri önden bilgilendirmek iyi oluyor." (K 4)

Öte yandan sınıfta akranları tarafından, depremzede çocuklara yönelik olumsuz söylemler sorulabilmektedir.

"3. sınıfta artık bu köylerde yıkılan okullar ve Antep'ten, Maraş'tan, Urfa'dan gelen öğrencilerim de olduğu için çocukların bir anda "Sizin burada ne işiniz var?" gibi sorular yönelttiklerini duydum. Benim için aslında olumsuz, direkt arkadaşına "Sizin de mi depremde eviniz gitti?", "Bizimde evimiz yıkıldı", "Siz niye orada okula gitmediniz?", "Bizim sınıfımız eskiden bu kadar kalabalık değildi." gibi söylemler maalesef dönem başında çok karşılaştığım olaylardı. Ne kadar olumsuz kestiremiyorum çocuklar arasında ama böyle söylemler var." (K 5)

Akranlar arasında depremde öğrencilere yönelik olumsuz tutumla karşılaşmadığını, şayet böyle bir durum olur ise öğretmenler tarafından konuşarak çözüm arandığını belirten bir katılımcı şunu söylemektedir:

"Sınıf ortamında oyun oynarken çocuklar kendi aralarında konuşuyorlar ama olumsuz, tetikleyici bir soru sorulduğuna denk gelmedim. Sınıf kalabalıklaştığı için çocuklar mutlu genelde. Ama geçen depremden hemen sonraki dönemde buralı olan çocuklar rahatsız olmuşlardı. Çünkü 4 kişilik bir sınıftı ve birden kalabalıklaştı "Bu çocuklar nereden, niye geldi bizim ortamımıza?", "Bizim oyuncaklarımızı niye paylaşmak zorundayız?" diye ifadeleri de oldu. Bu gibi sorunlar olduğu zaman konuşma çemberinde konuşarak çözmeye çalışıyorduk. Bu dönem olmuyor bu tarz şeyler, olumsuz bir tutum yok çocukların aralarında." (K 8)

Son olarak bir katılımcı sınıfın tümü depremde olduğu için bir ayrımdan bahsedilemeyeceğinden bahsetmektedir:

"Biz zaten deprem bölgesinde olduğumuz ve bütün öğrenciler afetde olduğu için böyle bir ayrımdan bahsedemem. Belki bu sorunuz daha çok deprem bölgesi harici görev yapan öğretmenlerin cevaplayabileceği bir soru. Bizim burada zaten hepsi aynı olduğu için farklı bir şey olmuyor." (K 3)

Akran iletişimi hakkında öğrencilerin destekleyici tutumlarından, sınıf içindeki tepkilerden ve sınıf ortamındaki değişikliklerden bahsettikleri görülmektedir. Anlatılara göre depremde çocukların, sınıf arkadaşları tarafından sevgi ve ilgiyle karşılanmakta olduğu, genel olarak olumsuz bir durum yaşanmadığı gözlemlenmektedir. Bununla birlikte yeni gelen öğrenciye başlangıçta bazı olumsuz tepkilerin ortaya çıkabileceği görülmektedir. Ancak zamanla öğrenciler olgun bir tutum ile uyum sürecini başarıyla tamamlamaktadırlar.

Depremi Konuşmak

Depremde öğrenciye, arkadaşları yardımcı olmakta ve öğrenciye yönelik davranışlarına özen göstermektedir.

"Arkadaşları çocuğu çok seviyorlar. Sürekli iletişim halindedirler. Konuşuyorlar. Yardımcı olmaya çalışıyorlar. Depremde olduğu için ayrı bir incelik ve özen gösteriyorlar." (K 2)

Öğretmenleri tarafından öğrencilerle deprem gerçeği konuşulmuş, neler yapılabileceği paylaşılmış ve öğrencilere önemsendikleri hissettirilmiştir.

"Öncesinde çocukların neredeyse tamamını depremden önceki süreçte bireysel olarak dinledim neler yaşadıklarını. Sonrasında öğrencilerimle aslında yaşadığımız ülkenin deprem bölgesi olduğu gerçeğini, bunun umarım bir daha tekrarlanmayacağını onlara söyledim. Daha somut düşünüyorlar, bunun için daha somut yaklaştım. Deprem anında, öncesinde, sırasında, sonrasında neler

yapabileceğimizi konuştuk. Deprem anında neler hissettiklerini sordum, onları önemsemediğimi hissettirmeye çalıştım." (K 5)

Depremi konuşmakla ilgili anlatılar yoğun olmamakla birlikte önemlidir. Bu konu hakkında öğrencilerin empatik yaklaşımlarından ve yapılan psikolojik destek konuşmalarından bahsettikleri görülmektedir. Depremde öğrencilerin, sınıf arkadaşları tarafından desteklendiği gözlemlenmektedir. Öğretmenler ise öğrencilerinin yaşadıkları deneyimleri önemseyip depremle ilgili açık diyaloglar kurarak somut yaklaşımlar sunmuştur.

Depremden Sonra Öğrencilere Yönelik Faaliyetler

Deprem sonrası başka okula nakil olan öğrencilerin, yeni yerlerine uyumlarını kolaylaştırmak için olumlu bir ortam oluşturmanın önemi vurgulanmaktadır.

"Benim kişisel düşüncem o çocuklara bu duygunun sürekli yansıtılmasından ziyade normal hayata dönebilmeleri ve yeni gittikleri yere uyum sağlayabilmeleri için müdahale etmek. Çocuklara da bunu baştan onlar olmadan söylemek gerekiyor. Böyle daha cana yakın, uyum sağlayabilmesi için sosyal, arkadaş canlısı bir şekilde davranmak gerekiyor. Öğretmen olarak da onların öne çıkabilmesi, kendilerini gösterebilmesi için yardımcı olmak gerekiyor diye düşünüyorum" (K 1)

Depremi yaşamış öğrencilere yönelik bir faaliyet yapılmamakta ancak yapılmasının gerekliliği vurgulanmaktadır.

"Hayır bulunmuyor. Hiçbir şey normal değil ama biz sanki sadece bir dönem ara vermişiz ve tekrar okula başlamışız gibi üstümüzden büyük bir deprem geçmemiş gibi her şey normale dönmüş gibi başladı. Ben en azından 1- 2 psikosozal destek etkinliği yapılır diye düşünmüştüm ya da uyum etkinliği çünkü biz okulumuzu da değiştirdik. Ben bunu gündeme getirmiştım bu çocuklara bir oyun ya da alıştırmaya süreci geçmesi gerekiyor ama biz onunla ilgili bir şey yapmadık. Bu noktada çok eksik davranıldığını düşünüyorum her anlamda." (K 3)

Deprem sonrası çocuklara yönelik faaliyetlerin olmadığı, temel ihtiyaçların ilk zamanlarda giderildiği ancak devam etmediği belirtilmiştir.

"Depremden etkilenen öğrencilere yönelik faaliyetler bulunmuyor. Yani insanlar başını sokacak yer bulamadı ki faaliyette bulunulsun. Hâlâ biz işte okulumuza gidiyoruz dersimizi veriyoruz. veriyoruz bir şey olmamış gibi davranıyorlar açıkçası. Dışarıdan gelen bazı belediyelerde yer alan psikologlar eşliğinde gelen gruplar vardı tabii ki, dediğim gibi çocuklara yapılan ufak dramalar, palyaço etkinlikleri oldu ama onlarda ilk bir aydı zaten sonrasında da herhangi bir şekilde bir faaliyette bulunulmadı." (K 5)

"Burada depreme yönelik herhangi bir işte psikosozal çalışma yapılmıyor şu anda. Dönemin başında sadece bir STK (Sivil Toplum Kuruluşu) gelmişti. O STK

çocuklarla oyun oynamıştı, çocuklara oyuncak işte başka türlü kıyafet, bot, mont tarzında ihtiyaçlarını vesaire getirmişlerdi çocuklara. Bizim depreme dair okuldaki diğer öğretmenler ve ben herhangi bir faaliyet yapmıyoruz, yürütmüyoruz. Dışarıdan da gelmiyor. Milli Eğitim’ den çocuklara kahvaltı geliyor. Galiba sadece deprem bölgesinde veriliyor. Tek öğün verileceği söylenmişti bütün kademelere ama sadece şu anda deprem bölgesinde anaokullarına veriliyor." (K 8)

Okul rehberlik servisi çeşitli etkinlikler düzenlemiştir. Okul rehber öğretmeni, depremden etkilenen öğrencilerle bireysel görüşmeler yapmış, olumsuz duygularla baş etme eğitimi uygulamış ve bu sayede öğrenciler birbirleriyle empati kurmuştur.

"Doğrusunu söylemek gerekirse bizim okulda rehberlik servisimiz bayağı ilgilendi. Ailesiyle görüşmeler olsun, çocukla birebir özel görüşmeler olsun, arkadaşlar beraber bir şeyler yapmaya çalışma olsun ama yani onlar için ekstra özel bir etkinlik yapılmadı." (K 4)

"Korku, endişe gibi duygularla nasıl baş etmeliyiz?". Sanırım haftada 2 saat bunu uyguladık biz öğrencilerimize, böyle bir durumda neler yaparız ya da kendimizi en çaresiz hissettiğimiz zamanlar nedir, bununla nasıl başa çıkarız? Çeşitli oyunlar, çeşitli konuşmalar yaptık. Bu çocuklarımız da tabii benim bahsettiğim şu an 6. sınıf olan iki kardeş haricinde başka öğrencilerimiz de vardı. Onlar da bu etkinliklere dahil oldular. Bir yandan diğerleri onlarla empati kurmuş oldu bir yandan da onlar üzerinden o yabancılık hissini biraz atmış oldular. Okul rehber öğretmenimiz, depremden etkilenen bütün öğrencilerle haftanın bir günü bireysel görüşmeler yaptı. Onların duygu durumunu anlamak için çeşitli çalışmalarda bulundu." (K 6)

Deprem sonrası eğitim faaliyetlerinde öğrencilerin psikolojik iyi oluşunun sağlanması amaçlanmış, deprezede öğrencilerin depremden etkilenmeyen öğrencilerden geri kalmaması için eğitim kampları düzenlenmiştir.

"Yapılan şeyler şunlar; biz okulları açarkensadece eğitim-öğretim adına değil de çocukların biraz daha kafasını toplamasına, kendilerini iyi hissetmelerine, bir araya gelerek psikolojilerini biraz daha düzeltmelerini amaçladık. Milli Eğitim de buna başladı. Her ne kadar depremden etkilenseler de bu çocukların bir şekilde sınava girmesi gerekiyor. Depremden hiçbir şekilde etkilenmeyen illerdeki öğrencilerle aynı sınava giriyorlar. Bunun için kamp düzenledik. Oradaki Valilik, Milli Eğitim; parkları kamp alanına çevirdi, okulları kamp alanına çevirdi. Ciddi bir şekilde eğitim-öğretime devam edildi" (K 2)

Tartışma

Çocuklar, olası bir afet durumunda en fazla etkilenen dezavantajlı gruplar içerisinde yer almaktadır. Türkiye’de yaşanan 6 ve 20 Şubat 2023 tarihli depremler göstermektedir ki eğitimden barınmaya, sağlıktan temel ihtiyaçların karşılanmasına kadar birçok alanda atılan adımlar yeterli olamamıştır.

Katılımcıların paylaşımları alan yazında vurgulandığı gibi, barınma konusunda birçok sorun yaşandığı, çoğu ailenin akrabalarının yanına gittiği, ailelerin kalabalık bir şekilde yaşamak zorunda kaldıkları yönündedir (Pascapurnama vd, 2018;akt. Karabulut ve Bekler, 2019). Bu temel ihtiyaçlarda yaşanan sıkıntıların yanı sıra çocukların güvenlik ihtiyacının sağlanamadığı ve aksatıldığı, kayıp çocukların olduğu, depremden dolayı ölmeyen ancak sonraki süreçte ihmalden ölen çocukların bulunduğu, deprem bölgesinde yoğun bir hava kirliliğinin olduğu, bu durumun çocukların sağlığını tehdit ettiği ve ilerde oluşabilecek hastalıklara zemin hazırladığı ifade edilenler arasındadır.

Fırat (2022) tarafından vurgulanan, deprem sonrası deprem bölgelerinde büyük göç hareketliliği sonucunda yaşanan maddi imkansızlıklar, işsizlik, eğitim ve konut sorunu gibi problemler katılımcılar tarafından da yoğun bir şekilde vurgulanmakla birlikte sosyal dışlanma, yerleşilen yere uyum sorunları da eklenmiştir. Katılımcılar tarafından; yaşadıkları travmayı göz önünde bulundurarak aileler ile iletişim kurmanın, çocuklara nasıl davranmaları ve onlarla nasıl iletişime geçecekleri konusunda aileyi desteklemenin çocuğun normal hayata dönmesi için gerektiği aktarılmıştır. Öğrencinin, ailesiyle birlikte nakil sürecine uyum sağlaması ve aileden nakil ile ilgili destek alması önemlidir. Çocuklarla iletişim kuranların durumuna bakıldığında alan yazında elde edilen bilgilere göre (Fırat, 2022:48; Lash vd, 1994: 823-827), öğretmen ve veliler ile görüşmeler yapıldığı, öğretmen/öğrenci ve velilere psikososyal destek çalışmaları yapıldığı aktarılmışken çalışmadaki katılımcıların benzer şekilde söylemleri olduğu, öğretmenlerin deprem konusunda bilinçli olması gerektiği, afet sonrası çocuğun neye ihtiyacı olduğunun bilinmesi gerektiğinin önemi vurgulanırken, bununla birlikte zamanla desteğin geri çekildiğine, bakım verenin ihmal durumlarına, “çocuk dostu bir dilin” kullanılmamasına da değinilmektedir.

Deprem, eğitimi de birçok açıdan etkilemektedir. Bulgularda belirtildiği üzere öğretmen ve öğrenciler bu süreçten derinlemesine etkilenmiştir. Öğrencilerin başka şehirlere nakil durumu, öğretmenlerin durumları gibi birçok etmen ile karşı karşıya kalınmaktadır. Okul binaları zarar görmüş, eğitim süreci aksamış, birçok öğrenci farklı ilçe/illere nakil olmuş, öğretmenler tayin istemiş ve eğitimle ilgili sorunlar yaşanmıştır.

Öğrencilerin okula devam sağlamadığı ve motivasyonlarını kaybettiği, öğrencilerde davranış bozukluklarının meydana geldiği, sınav konularında değişiklik yaşandığı, psikososyal destek çalışmalarında yetersizlik olduğu alan yazında yer almaktadır. Arslan (2023) tarafından yapılan çalışmada yaşanan sorunlara yönelik olarak; okullarda öğrencilerin aranıp kontrol edilerek okula devamlarının sağlandığı, öğretmen/öğrenci ve velilere psikososyal destek çalışmaları yapıldığı, ders haricinde sosyal faaliyetlerin yapıldığı, sınav konularına özel ağırlık verildiği yer alırken katılımcıların aktardıkları bunu desteklemektedir. Bunların yanında psikososyal çalışmalarda yetersizlik olduğu, çocukların bir oyun ya da alıştırma süreci geçirmeleri gerektiği ancak gerçekleştirilmediği, afet yönetimiyle ilgili tatbikat yapıldığı, bu tatbikatın çok eksik kaldığı da katılımcılar tarafından vurgulanmıştır.

Elde edilen bulgularda, Ataç ve Özsezer’in (2021) vurguladığı gibi, okulların açılmasının öğrenciler üzerinde olumlu ve iyileştirici etkisinin olduğu, çocukların sorumluluk almalarının beklendiği, öğrencilerin kendilerini derse vererek bu zorlu süreci atlattığına çalıştığı, uyum sağlama konusunda çocuklara okulun olumlu etkisinden bahsedilmekte iken aynı zamanda

deprem sonrası barınma ve diğer temel ihtiyaçları karşılamada yaşanan sorunlar ile misafir okul olmanın yarattığı sorunlara ve öğrencilerin akademik olarak gerileme durumlarına da dikkat çekilmektedir.

Yaşadıkları yerden başka bir yere götürülen çocukların durumuna bakıldığında; başka bir eğitim kurumuna nakil olarak giden öğrencilerin yaşayabileceği sorunlar ve diğer öğrencilerin depremde öğrenciler ile ilişkilerinin ne düzeyde olduğunun belirlenmesinin önemli olduğu vurgulanırken (Türksoy vd, 2023: 17) çalışma kapsamında elde edilen bulgularda da nakil süresinin zor olduğu, öğrencilerin nakil gittikleri yere uyum sağlayabilmeleri adına yapılan müdahalelerin bulunduğu, şehir değiştirmenin psikososyal açıdan çocuklara etkisi vurgulanmaktadır. Alan yazında doğal afeti yaşamamanın ve deprem sonrası başka bir okula nakil olmanın çocuklar için ruh sağlığı sorunlarına yol açtığı ve bunların; travma sonrası stres bozukluğu, depresyon, anksiyete bozuklukları, travmatik deneyim sonrası düşük benlik saygısı, çaresizlik, karamsarlık, geleceğe dair umutsuzluk, ebeveynlerinden ayrılma ve ölüm korkusu, korku, endişe, kaygı olduğu yer almaktadır (Karaarslan vd, 2023:1561; Danışman ve Okay, 2017; Ataç ve Özsezer, 2021). Alan yazında belirtildiği şekilde katılımcılar depremden sonra çocuklarda umutsuzluk, bunalım, sigara kullanımı, geleceğe dair umutların yok olması, ders çalışma isteğinde azalma, ders başarısında düşüş, hayatı boş verme, bıkkınlık, isteksizlik, çekingenlik, korku, endişe gibi psikolojik etkileri gözlemlediklerini bunun yanında çocukların bir arada faaliyet yürüttüklerini, gülüp eğlendiklerini ve hayata tutunmaya çalıştıklarını aktarmıştır.

Deprem sonrasında çocukların yaşayabileceği stres riskini azaltmaya yönelik yaklaşımlar arasında; ebeveynlerin endişelerine hakim olması, yas ve kayıp durumlarının çocuğa açıklanması ve çocuğun yanında abartılı tepkilerden kaçınılması, çocuğun duygularını ve düşüncelerini ifade etmesine izin verilmesi, çocuklara düzenli bir günlük rutin sağlanması, psikososyal destek verilmesi bulunmakta (Aral, 2023) ve bunlar katılımcılar tarafından da desteklenmektedir. Katılımcılar, çocuklar için düzenli rutin sağlanmasını önemli gördüklerini iletmiştir. Bu noktada çocuklara rutin oluşturması açısından okul kilit bir konumda yer almaktadır. Eğitimin devamlılığı çocukları olumsuz psikolojik etmenlerden korumaktadır. Okula 1 ay düzenli gelen çocuklarda davranış paternlerinin yavaş yavaş depremden önceki döneme yaklaştığı gözlemler arasındadır. Özellikle okul rehberlik servisinin desteği çocukların okula ve yaşama uyum sağlamaları konusunda faydalı olmuştur. Ancak Le Brocque vd.nin(2016; akt. Özer,2023) vurguladığı gibi, afet ya da deprem sonrasında devam zorunluluğu aranmadığı için çocuğun okula ne sıklıkla hangi düzenle gittiğinin takibinin yapılamaması sorun oluşturmuştur. Son olarak katılımcılar, Altun (2018) ve Karaarslan vd.nin (2023) belirttiği gibi, deprem kaynaklı ikincil travmalarla ilgili profesyonel destek sağlayıcıların destek vermeye psikolojik olarak hazır olmadıklarını eklemişlerdir.

Sonuç ve Öneriler

Deprem varlığıyla birlikte zorunlu göçler yaşanmakta ve öğrenciler bu sebeple farklı okullara nakil olmak durumunda kalmaktadır. Öğrenciler göç ve nakil ile birlikte; yeni sınıflarına uyum sağlama ve motivasyon konusunda problem yaşamaktadır. Ayrıca depremden etkilenen çocuklar yeme bozuklukları, regresyon, güven sorunları, dikkat sorunları ve davranış bozuklukları gibi sorunlar yaşamaktadır.

Deprem etkilerini saptamak, nakil sürecinde yaşanan problemleri belirlemek ve bu problemlere yönelik çözüm önerileri sunmak amacıyla gerçekleştirilen bu çalışmada nakil deneyiminin eğitim süreçlerine ve öğrencilere olumsuz etkilerinin bulunduğu, bu olumsuz etkilerin; ailenin, öğretmenlerin ve yeni sınıftaki öğrencilerin destekleyici davranışları ile birlikte azalabileceği sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca naklin öğrencilerin akademik başarısı ve okula devamı üzerinde etkisinin çoğunlukla olumsuz olduğu saptanmıştır.

Deprem yaşanmadan önceki süreçte; çocuğa ve çocuğun sosyal çevresindeki bireylere stres riskini azaltma ve afete hazırlık konusunda rutin eğitimler verilmesi, okul sosyal hizmeti ve rehberlik servisinin birlikte çalışarak mesleklerinin işlevleri doğrultusunda afete hazırlık ile ilgili etkinlikler yapmalarının etkili olabileceği düşünülmektedir. Deprem sürecinde; depremzedeleri kaynaklarla buluşturma, uyumu sağlama, sosyal dışlanmayı önleme ve güçlendirme çalışmalarının yapılmasının önemli olduğu düşünülmektedir. Deprem sonrası süreçte ebeveynlerin duygularını yönetebilmesi ve abartılı tepkilerden kaçınması, kayıp durumlarının çocuğa açıklanması, çocukların duygu ve düşüncelerini ifade etmelerine izin verilmesinin; deprem ve deprem sonrasında yaşanan göç süreçlerinde önemli koruyucu faktörler olacağı düşünülmektedir. Depremden sonra eğitime dönüş sürecinde öğrencilerin okula devamında önemli oranda düşüş yaşanması, okula devam konusunda sistematik takibin gerekliliğini beraberinde getirmektedir. Araştırmanın sonuçları bağlamında depremzedelere çocukların durumlarını iyileştirmeye yönelik çeşitli somut adımların atılması önemlidir, bu bağlamda şunlar önerilebilir:

- İnsan hakları temelinde sosyal adaleti sağlayıcı çalışmalar yürütülmesi;
- Deprem sonrasında psikososyal destek programlarının uygulanması, sosyal uyum ve rehberlik faaliyetleri, eğitim sürekliliği ve takibi, fiziksel ortamların iyileştirilmesi, işbirliği ve koordinasyonun artırılması konusunda çalışmaların yapılması;
- Psikososyal destek programlarının uygulanması konusunda Millî Eğitim Bakanlığı'nın, depremden etkilenen öğrenciler için okulda psikososyal destek programları başlatması; Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın, çocukların travma sonrası iyileşme süreçlerini hızlandırmak için ailelerle birlikte psikolojik danışmanlık hizmetleri sunması;
- Sosyal uyum ve rehberlik faaliyetleri ile ilgili olarak Millî Eğitim Bakanlığı'nın, okullarda depremdede öğrencilerin uyum süreçlerine yönelik özel rehberlik programları başlatması; Yerel Yönetimlerin okul dışı sosyal etkinlikler ve geziler düzenleyerek öğrencilerin sosyal entegrasyonunu desteklemesi;
- Eğitim sürekliliği ve takibi ile ilgili olarak Millî Eğitim Bakanlığı'nın, deprem bölgesindeki öğrenciler için geçici eğitim merkezleri oluşturması ve ders kayıplarını telafi etmesi; Üniversitelerin, depremdede öğrencilere online eğitim platformları sunarak eğitimde sürekliliği artırması; Yerel Yönetimlerin, depremdede öğrenciler için özel eğitim programları hazırlayarak sınav hazırlık süreçlerini desteklemesi;
- Fiziksel ortamların iyileştirilmesi ile ilgili olarak Millî Eğitim Bakanlığı'nın, depremzedeler için okul binalarını onarması ve konteyner sınıflarda uygun ders çalışma ortamları sağlaması; Yerel Yönetimlerin, eğitim alanlarını ve sosyal parkları öğrencilerin kullanımına uygun şekilde düzenlemesi;
- İş birliği ve koordinasyonun artırılması ile ilgili olarak Millî Eğitim Bakanlığı'nın, afet sonrası okullar arasındaki koordinasyonu güçlendirmesi ve öğretmenler arasında bilgi paylaşımı sağlaması önerilmektedir.

Kaynakça

- Altun, F. (2018). Afetlerin ekonomik ve Sosyal etkileri: Türkiye Örneği Üzerinden bir Değerlendirme. Sosyal Çalışma Dergisi. 2 (1). 6-13.
- Aral, N. (2023). Depremın Çocuklar Üzerindeki Etkileri. Çocuk ve Gelişim Dergisi. 6 (11). 93-105.
- Arslan, M. (2023). Okul Müdürlerinin 6 Şubat Kahramanmaraş Depremi Sonrası Okullarda Karşılaştıkları Sorunlar ve Bu Sorunlara İlişkin Çözüm Önerileri. Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Dergisi. 10 (97). 1550-1559.
- Ataç, M. Özsezer, G. (2021). Depremden Etkilenen Çocuk ve Ergenlerin Ruhsal Durumu ve Hemşirelik Yaklaşımı. Acil Yardım ve Afet Bilimi Dergisi. 1(1). 22-27.
- Aydın, N. (2018). Nitel Araştırma Yöntemleri: Etnoloji. Uluslararası Beşeri ve Sosyal Bilimler İnceleme Dergisi. 2 (2). 60-71.
- Berber, A. (2017). Yönetimde Kavramsal Çerçeve Belirlemeve Nitel Araştırma Yöntemleri. İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi.46. 71-73.
- Danışman, I. G. Okay, D. (2017). Afetlerin Çocuk ve Ergenler Üzerindeki Etkileri ve Müdahale Yaklaşımları. Türkiye Klinikleri Journalof Psychology-Special Topics.2 (3). 189- 197.
- Edemen, M. (2023). Deprem Nedir? Nasıl Oluşur? Türkiye'de Oluşmuş Depremler ve Etkileri Nelerdir? Depremlere Karşı Alınabilecek Tedbirler Hususunda Öneriler. Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Dergisi. 10 (93). 719-734.
- Fırat, M. (2022). Deprem ve Toplumsal Etkileri. Tezkire Dergisi.31 (80). 48-61.
- Karaarslan, İ. Yavuz, B. Özdemir, S. Çakar, Ç. Tatlı, M. (2023). 6 Şubat Kahramanmaraş Depremi Sonrası İlkokul Öğretmenlerinin Durumluk Kaygı Düzeylerinin İncelenmesi. Uluslararası Sosyal ve Beşeri BilimlerAraştırma Dergisi. 10 (97). 1560-1564.
- Karabulut, D. Bekler, T. (2019). Doğal Afetlerin Çocuklar ve Ergenler Üzerindeki Etkileri. Doğal Afetler ve Çevre Dergisi. 5 (2). 368-376.
- Lash, A. A. Kirkpatrick, S. L. (1994). Interrupted Lessons: Teacher Views of Transfer Student Education. American Educational Research Journal. 31 (4). 814-827.
- Marangoz, M. İzci, Ç. (2023). Doğal Afetlerin Ekonomik, Sosyal ve Çevresel Etkilerinin 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş Merkezli Depremler Bağlamında Girişimciler Açısından Değerlendirilmesi. Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi. 24 (52). 7-14.
- Özbesler, C. Duyan,V. (2010).Okul Ortamlarında SosyalHizmet. Eğitim ve Bilim. 34 (154). 17-25.

Özer, M. (2023). Education Policy Actions by the Ministry of National Education After the Earthquake Disaster on February 6, 2023 in Türkiye. *Bartın University Journal of Faculty of Education*. 12 (2). 219-232.

Tanhan, F. Mukba, G. (2015). Depreme İlişkin Algının Deprem Yaşayan İlköğretim Öğrencilerinin Görüşlerine Dayalı Olarak İncelenmesi. *International Journal of Human Sciences*. 12 (2). 1581-1601.

Türksoy, E. Karabulut, R. Gürbüz, M. (2023). Deprem Nedeniyle Nakil Gelen Öğrencilerin Sınıflarına Kabul Durumlarının Belirlenmesi. *Kayseri Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 5 (1). 15-26.

Uluocak, G. P. (2007). İç Göçün Çocuk Ruh Sağlığına Etkisi ve Sosyal Hizmet Müdahalesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*. 18 (1). 89-106.

Uluocak, G. P. (2009). İç Göç Yaşamış ve Yaşamamış Çocukların Okulda Uyumu. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*. 26. 34-44.

Yıldırım, A. (1999). Nitel Araştırma Yöntemlerinin Temel Özellikleri ve Eğitim Araştırmalarındaki Yeri ve Önemi. *Eğitim ve Bilim Dergisi*. 23 (112). 7-17.